

MİLLET MECLİSİ

TUTANAK DERGİSİ

Yüz otuzuncu Birleşim

3 . 9 . 1964 Perşembe

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	268	son inkişâfları ve bu husustaki müzakerelerin mahiyeti ve Hükümetin yönettiği politika hakkında Meclis üyelerinin malûmattar kılınmasını temin için Millet Meclisinin toplantıya çağırılmasına dair önergesi (4/327)	272 :
2. — Gelen kâğıtlar	269 :270		280
3. — Yoklama	271		
4. —Başkanlık Divanının Genel Kurulla sunuşları	271	4. — A. P. Meclis Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Mahmut Rıza Bertan, C. K. M. P. Meclis Grup Başkanvekili Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz, Y. T. P. Meclis Grup Başkanvekili Hatay Milletvekili Şekip İnal ve M. P. Meclis Grup Başkanvekili Yozgat Milletvekili İsmail Hakkı Akdoğan'ın, Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda grupların ve milletvekillerinin de mütalâalarını söyleyebilmelerini temin ve Meclisimizin görüşünün belirlenmesi için bir genel görüşme açılması istemi-ne dair müşterek önergesi (8/12)	280
1. — Kıbrıs semâlarında şehit düşen Cengiz Topel ve diğer şehitlerimizin ruhlarını tâziz için saygı duruşu yapılması	271		
2.— A. P. Grubu Başkanı Mahmut Rıza Bertan'ın; Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanununun 15 nci maddesi gereğince bugünkü Meclis görüşmelerinin naklen yayınının mümkün olmadığına dair önergesi ve Başkanlığın bu konudaki açıklaması	271 :		
	272		
3. — İsparta Milletvekili Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşının, Kıbrıs hâdiselerinin			

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

1964 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) ve (A/3) işaretli cetvellerde değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı yeniden açık oya sunuldu ve yapılan tasnif sonunda tasarının kanunlaştığı bildirildi.

Sosyal Sigortalar kanun tasarısının, Cumhuriyet Senatosuna değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmiyen maddeleri hakkındaki Karma Komisyon raporu okunarak, dağıtılmasından 48 saat geçmediğinden gündeme alınması ve öncelikle görüşülmesi kabul olundu. Karma Komisyonca son şekli verilen ve benimsenmesi tavsiye edilen maddeler aynen kabul edildiğinden tasarı kanunlaştı.

Esnaf ve Küçük Sanatkârlar kanun tasarısı üzerinde Cumhuriyet Senatosuna yapılan değişikliklerle ilgili komisyon raporunun, aradan 48 saat geçmediğinden gündeme alınması ve öncelikle görüşülmesi hakkındaki komisyon

önergesi kabul olunarak, yine komisyonca verilen ve kabul edilen önerge gereğince, Senatoa maddelerde yapılan değişikliklerin toptan oya sunulması suretiyle benimsenmesi yoluna gidildi ve neticede tasarının kanunlaştığı anlaşıldı.

Partiler Grup Başkanlarının birlikte sundukları ve milletvekillerinin seçmenleriyle temas etmeleri ve dinlenmeleri için Meclisin 1 Kasım 1964 Pazar gününe kadar tatile girmesi hakkındaki önergesi kabul edildi.

Birleşime son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Amasya
Nurettin Ok	Nevzat Şener
	Kâtip
	Balıkesir
	Mithat Şükrü Çavdaroğlu

SORULAR

Sözlü sorular

1. — Diyarbakır Milletvekili Hilmi Güldoğan'ın, bakımı Karayollarına aidolan bir kısım yolların, bu yıl il bayındırlık müdürlüklerine devrolduğunun doğru olup olmadığına dair soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (6/909)

2. — Diyarbakır Milletvekili Hilmi Güldoğan'ın, Lice - Kulp - Muş karayolunun yapımına ne maksatla ve hangi tarihte başlandığına dair sözlü soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (6/910)

3. — Diyarbakır Milletvekili Hilmi Güldoğan'ın, Güney - Doğu Anadolu'da bir selüloz fabrikası kurulacağına doğru olup olmadığına dair sözlü soru önergesi, Sanayi Bakanlığına gönderilmiştir. (6/911)

4. — Diyarbakır Milletvekili Hilmi Güldoğan'ın, Lice ilçesinde yapılan evlerin, maksada uygun olarak, ikamete tahsis olunup olmadığına dair sözlü soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (6/912)

5. — Balıkesir Milletvekili Cihat Turgut'un, Millî Savunma ihtiyaçları için Vakıf Zeytinlikler İşletmesinden fazla fiyatla zeytin yağı alındığının doğru olup olmadığına dair sözlü soru önergesi, Millî Savunma ve Devlet bakanlıklarına gönderilmiştir. (6/913)

6. — Bitlis Milletvekili Müştak Okumuş'un, ilk etütlerinde Tatvan'da kurulmasının münasibolacağı raporla tevsik edilen Çimento Fabrikasının Van'a nakledilmesi sebebine dair sözlü soru önergesi, Sanayi Bakanlığına gönderilmiştir. (6/914)

Yazılı sorular

1. — İzmir Milletvekili Şükrü Akkan'ın, İzmir'de ikinci bir İş Mahkemesi kurulmasının düşünüülüp düşünüülmediğine dair yazılı soru önergesi, Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/545)

2. — Diyarbakır Milletvekili Adnan Aral'ın, Ergani Ortaokuluna, yeni ders yılına kadar, müdür tayin edilip edilmeyeceğine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/546)

2. — GELEN KÂĞITLAR

Tasarılar

1. — Tarım Bakanlığı Vazife ve Teşkilât Kanununa bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı. (1/708) (Tarım Komisyonuna)

2. — Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 34 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı (1/709) (Maliye ve Plân komisyonlarına)

3. — İlköğretim ve Eğitim Kanununun geçici 2 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı (1/710) (Millî Eğitim ve Plân komisyonlarına)

4. — Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1962 bütçe yılı Kesinhesap kanun tasarısı (1/711) (Sayıştay Komisyonuna)

5. — Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün 1962 bütçe yılı Kesinhesap kanunu tasarısı (1/712) (Sayıştay Komisyonuna)

6. — Mustafaoğlu 1304 doğumlu Ziya Ünüvar'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun tasarısı (1/713) (Maliye ve Plân komisyonlarına)

7. — Demiryolu ile yoleu ve bagaj taşınmasına mütaallik Milletlerarası Anlaşma (CIV) ve ekleriyle demiryolu ile eşya taşınmasına mütaallik Milletlerarası Anlaşma (CIV) ve eklerinin, Ek Protokolün ve nihai anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı (1/714) (Dışişleri ve Ulaştırma komisyonlarına)

8. — Halk Bankası ve Halk Sandıkları hakkındaki Kanunun 6854 sayılı kanunla değiştirilen birinci maddesi ile ikinci maddesinin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı. (1/715) (Maliye, Ticaret ve Plân komisyonlarına)

9. — Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun 5453 ve 6617 sayılı kanunlarla değişik beşinci maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı (1/716) (Maliye, Ticaret ve Plân komisyonlarına)

10. — Köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki Kanunun 5 nci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısı. (1/717) (Millî Eğitim ve Plân komisyonlarına)

11. — Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü uçuşu personeline verilecek uçuş tazminatı hakkında kanun tasarısı (1/718) (Ulaştırma ve Plân komisyonlarına)

12. — «XXXVII sayılı Türkiye Cumhuriyeti listesi» (en ziyade müsaadeye mazhar tarifesi) nde değişiklik yapılmasına dair olan Bakanlar Kurulu kararlarının onaylanması hakkında kanun tasarısı. (1/719) (Dışişleri, Gümrük ve Tekel, Maliye ve Plân komisyonlarına)

13. — İmar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, 41 ve 57 nci maddelerine birer fıkra eklenmesi ve bu kanunun 36, 38 ve 40 nci maddelerinin yürürlükten kaldırılması hakkında kanun tasarısı (1/720) (İçişleri ve İmar ve İskân komisyonlarına)

Teklifler

14. — Balıkesir Milletvekili Ahmet Aydın Bolak ve 27 arkadaşının, Yeniden kurulacak vakıflara ait kanun teklifi (2/734) (Adalet, İçişleri ve Plân komisyonlarına)

15. — Balıkesir Milletvekili Ahmet Aydın Bolak ve 9 arkadaşının, İl idaresi Kanununa aykırı olan hükümlerin kaldırılması ve İl idaresi Kanununa bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifi (2/735) (İçişleri Komisyonuna)

16. — Bolu Milletvekili Turgut Çulha'nın, Abant gölü çevresinin Bolu Özel İdaresine temlikine dair olan 5614 sayılı Kanunun 2 nci maddesine bazı fıkralar eklenmesi hakkında kanun teklifi (2/736) (Turizm ve Tanıtma, Maliye, İçişleri ve Plân komisyonlarına)

17. — Kars Milletvekili Lâtif Aküzüm'ün, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifi (2/737) (Maliye ve Plân komisyonlarına)

18. — Sivas Milletvekili Mahmut Vural'ın, Köy İşleri Bakanlığına bağlanan ve Bütçenin 23.320 nci maddesinden aylık alan öğretmenlerle mütehassis ve ustaların daimî aylıklı kadrelere geçirilmesine dair kanun teklifi (2/738) (Sanayi, İçişleri, Maliye ve Plân komisyonlarına)

19. — Hatay Milletvekili Sâki Zorlu'nun yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/928) (Anayasa

ve Adalet komisyonlarından mürekkep Karma Komisyonu)

20. — İzmir Milletvekili Kadri Özek'in yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/929) (Anayasa ve Adalet komisyonlarından mürekkep Karma Komisyonu)

21. — Trabzon Milletvekili Ekrem Dikmen'in, yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/930) (Anayasa ve Adalet komisyonlarından mürekkep Karma Komisyonu)

22. — Çayezma ilçesinin Turfa Hâtipler köyü hane 18 cilt 26 ve sayfa 12 sayısında nüfusa kayıtlı Akifoğlu, Hamide'den doğma 10 Ocak 1942 tarihli doğumlu Cevat Baş'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/931) (Adalet Komisyonuna)

23. — Şereflikoçhisar'ın Muhlis Obası köyü hane 24, cilt 7/1 ve sayfa 29 sayısında nüfusa kayıtlı Hikmetoğlu, Hâdiye'den doğma 5.3.1944 doğumlu Alim (Halim) Baydar'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/932) (Adalet Komisyonuna)

Raporlar

24. — Gelecek yıllara geçici yüklenmelere dair kanun tasarısı ve Bayındırlık, Maliye ve Plân Komisyonları raporları (1/561) (Gündeme) (S. Sayısı : 746)

25. — Demiryolları inşaatı için gelecek yıllara geçici taahhütlere girişilmesi hakkındaki 7358 sayılı Kanuna ek kanun tasarısı ve Ulaştırma ve Plân komisyonları raporları (1/469) (Gündeme) (S. Sayısı : 747)

26. — Gaziantep'in İsbatırım Mezrası köyü hane 35, cilt 46 ve sayfa 95 sayısında nüfusa kayıtlı Ahmetoğlu, Hatice'den doğma 1932 doğumlu Mustafa Kömür'ün ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu (3/911) (Gündeme) (S. Sayısı : 748)

27. — İzmir Milletvekili Şinasi Osma ve Nihat Kürşat'ın, Basın suçlarının affına dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/683) (Gündeme) (S. Sayısı : 749)

28. — Ordu Milletvekili Ferda Güley'in, 5456 sayılı Noter Kanununun 4166 sayılı Kanunla de-

ğişik 8 nci ve 9 ncü maddelerinin 1 nci fıkralarını değiştiren kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/501) (Gündeme) (S. Sayısı : 750)

29. — İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, Umuru belediye mütaallik ahkâmı cezaiye hakkında 16 Nisan 1340 tarih ve 486 numaralı Kanunun bazı maddelerini muaddil 1608 sayılı Kanuna maddeler eklenmesine ve 2575 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin kaldırılmasına dair olan 151 sayılı Kanuna ek 2 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve İçişleri ve Adalet komisyonları raporları (2/136) (Gündeme) (S. Sayısı : 751)

30. — İzmir Milletvekili Mustafa Uyar'ın, Medeni Kanunun 6333 sayılı Kanunla değişik 639 ncü maddesinin 3 ve 4 ncü fıkralarının değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/116) (Gündeme) (S. Sayısı : 752)

31. — İstanbul Milletvekilleri Ferruh Bozbeyleli ile Hüsamettin Tiyangın'ın, Medeni Kanunun 854 ncü maddesine bir fıkra ilâvesi hakkında kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/301) (Gündeme) (S. Sayısı : 753)

32. — İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in, 1412 sayılı 20 . 4 . 1929 tarihli muaddel Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 319 ncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/701) (Gündeme) (S. Sayısı : 754)

33. — Atatürk Orman Çiftliği arazisinden 50 dekarının Millî Eğitim hizmetlerinde kullanılmak üzere Hazineye satılması hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim, Tarım ve Plân komisyonları raporları (1/593) (Gündeme) (S. Sayısı : 755)

34. — C. Senatosu Tabii Üyesi Ahmet Yıldız ve 17 arkadaşı, İsparta Milletvekili Lokman Başaran ve 3 arkadaşı, C. Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine ile Bursa Milletvekili Cevdet Perin, C. Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker ile, C. Senatosu İstanbul Üyesi Bere Turan'ın, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici maddeler eklenmesine dair kanun teklifleri ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/355, 2/450, 2/438, 2/542 ve 2/420) (Gündeme) (S. Sayısı : 756)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15,00

BAŞKAN : Fuad Sirmen

KÂTIPLER : İsmet Kapısız (Yozgat), İlyas Kılıç (Samsun)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, İsparta Milletvekili Sayın Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşımızın Kıbrıs hâdiselerinin son inkişafı ve müzakerelerin mahiyeti ve Meclisin bu hususta ma-

lûmattar olabilmesi için, verdikleri önerge üzerine Anayasamızın 83 ncu maddesine göre Millet Meclisi toplantıya çağrılmıştır. Bu toplantının ilk Birleşimini açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır. Arkadaşlarımız lütfen, elektrikler yandığı zaman, düğmeyi sağa çevirerek beyaz işaret düğmesine basımlar.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — *Kıbrıs semalarında şehit düşen Cengiz Topel ve diğer şehitlerimizin ruhlarını taziev için saygı duruşu yapılması.*

BAŞKAN — Bir önerge vardır, okutuyorum.

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Kıbrıs semalarında kahramanca şehidolan Cengiz Topel'in ve diğer şehitlerimizin aziz hatırasına hürmeten 3 dakika saygı duruşunu arz ve teklif eylerim.

Ordu
Ata Topaloğlu

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Aziz şehitlerimizin hatırasına hürmeten Yüksek Heyetinizi saygı duruşuna dâvet ediyorum. (Üç dakikalık saygı duruşunda bulunuldu.)

2. — *A. P. Grubu Başkanı Mahmut Rıza Bertan'ın, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanununun 15 nci maddesi gereğince bugünkü Meclis görüşmelerinin naklen yayınının mümkün olmadığına dair önergesi ve Başkanlığın bu konudaki açıklaması.*

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Adalet Partisi Meclis Grubu Başkanı tarafından verilmiş bir taktir vardır. Onu da okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Bugünkü radyo bülteninde Meclis görüşmelerinin Radyo ile naklen yayımlanacağı ilân olunmuştur.

Meclisimizin bugünkü gündemi Hükümetin izahatından ibaret olup milletvekillerinin ve grupların konuşmasına imkân vermemektedir.

Bu sebeple tek taraflı neşriyatı men eden Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanununun 15 nci maddesi gereğince bu naklen yayın mümkün değildir. Riyasetin bu konuyla ilgili açıklama yapmasını ve taktirimizin izahı sadedinde söz verilmesini arz ve teklif ederiz.

A. P. Millet Meclisi
Grup Başkanı
İstanbul Milletvekili
Mahmut Rıza Bertan

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Yüce Meclisi bu hususta tenvir etmek için mâruzatta bulunacağım. Bugün saat 11,15 te evimde iken Basın Büromuzun şefi telefon ederek, Radyo Televizyon İdaresinin Meclis Heyeti Umumiye Salonunda Başbakanın verece izahatı naklen yayımlıyacağını ve bunun için tertibat alınmakta olduğunu, müsaade verip vermediğimi sor-du ve radyonun 13 anonsunda bu hususun açıklandığını bildirdi. O ana kadar malûmatım yok-

tu. Saat bir buçuktan sonra Meclise geldiğim zaman, alâkahları çağırıldı; Radyo - Televizyon İdaresinin memurlarından birinin İdareci Üye arkadaşımıza müracaat ederek bu arkadaşımızdan müsaade almak istediğini, fakat İdareci Üye arkadaşımızı bulamaması üzerine, İdareci Üyelik kâtibine müracaat ederek bu kâtip marifetiyle Sayın Hüseyin Özalp arkadaşımıza malûmat verildiği ve Hüseyin Özalp arkadaşımızın da, Meclis Reisinin muvafakati alınmak şartıyla, Meclis Reisinin geç gelmesi ihtimaline binaen, tertibat almalarını, aneak neşriyata başlamalarını, Reisin muvafakatinden sonra olabileceğinin tebliğ edildiğini öğrendim.

Şimdi bu muamelede hakikaten Radyo İdaresinin usülsüz olarak bir hareketi vardır. Meclisin bu neşriyatını doğrudan doğruya vermek istiyorsa, bunu, evvelâ yazı ile Meclis Riyasetine müracaat ederek bildirmesi lâzımgelirdi. Yazı ile bildirmemek hali aneak çok sıkışık ve acele ahvalde olur ve Meclisin resmî anecilerinin muvafakatini almadan radyo ile böyle bir anons yapmaması icabeder.

Bu ihtarı yaptıktan sonra yetkililere emir verdim. Hüseyin Özalp arkadaşımı da çağırıldı. Anons yapılmış olmasına göre - Radyo Kanunumuzdaki hükümde de tek taraflı direkt neşriyatın yapılamıyacağını âmir bulunduğu için - kendilerine, bir genel görüşme talebi dünkü toplantıda, grup başkanlarıyla mutabık kalınarak kararlaştırılmış olduğu için, genel görüşme müzakeresinde grup sözcülerinin de beyanatının aynen neşredilmek kaydıyla yapılabileceğini tebliğ ettim. (Alkışlar) Vaziyet bundan ibarettir. (Çünkü bunu tek taraflı men etseydim efkârı umumiyede bunun aksi tesirleri olabilirdi. Radyo idaresi, «Başbakanın beyanını nakledilecek» diye neşrettiği halde, neşredilmemiş olması, hassas bulunan efkârı umumiyede de menfi bir tesir yapacaktı. Arz ettiğim şekilde yaptığım tebligatla kanun hükmünün yerine getirilmiş olduğu kanaatindeyim. Riyasetin görüşü ve tutumu budur.

Grup adına söz istiyen olmadığma göre... İstiyor musunuz Sayın Bertan?

MAHMUT RIZA BERTAN (İstanbul) — İstemiyorum.

3. — İsparta Milletvekili Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşının, Kıbrıs hâdiselerinin son inkişaf-ları ve bu husustaki müzakerelerin mahiyeti ve Hükümetin yönettiği politika hakkında Meclis üyelerinin malûmattar kılınmasını temin için Millet Meclisinin toplantıya çağırılmasına dair önergesi (4/327)

BAŞKAN — İsparta Milletvekili Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşının verdiği tavrı okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Kıbrıs hâdiselerinin son inkişaf-ları ile bu husustaki müzakerelerin mahiyeti ve Hükümetin yönettiği politika hakkında Millet Meclisi Sayın üyelerinin malûmattar kılınması ve gerekirse Yüce Meclis görüşünün tesbiti için Anayasanın 83/3 maddesi gereğince Millet Meclisinin hemen toplantıya çağırılmasını arz ve teklif ederiz.

1 . 9 . 1964

A. P. Genel Başkan- vekili	A. P. Meclis Grubu Başkanı
İsparta	İstanbul
Sadettin Bilgiç	Mahmut Rıza Bertan
A. P. Meclis Grubu Başkanvekili	İdare Kurulu Üyesi
Balıkesir	Kocaeli
Cihat Bilgehan	Hâldan Kısayol İdare Kurulu Üyesi
İzmir	Sakarya
Şinasi Osma	Muslihittin Gürer
Yozgat	İzmir
Turgut Nizamoğlu	İzmir
İzmir	Tokat
Muzaffer Döğemeci	Sabahattin Baybura
İstanbul	Manisa
Naci Öktem	Hürrem Kubat
Kars	Bursa
Lâtif Aküzüm	Baha Cemal Zağra
Aydın	Zonguldak
Melâhat Gedik	Ramiz Karakaşoğlu
Bilecik	Samsun
Orhan Tuğrul	Mehmet Başaran
Maras	Konya
Adnan Karaküçük	Ahmet Gürkan
Kars	Adıyaman
Neemeddin Akkan	Arif Atalay
İzmir	Manisa
Ihsan Gürsan	Hilmi Okçu

Giresun	Manisa	Adana	Bolu
İ. Etem Kılıçoğlu	Süleyman Çağlar	Ali Bozdoğanoğlu	Ahmet Çakmak
Edirne	Edirne	Samsun	İçel
Talât Asal	Nazmi Özogul	A. Fuat Alişan	Celâl Kılıç
Manisa	Afyon	Ordu	Eskişehir
Nahit Yenişehirlioğlu	Şevki Güler	Rafet Aksoy	Aziz Zeytinoglu
İzmir	Ağrı	Kütahya	Trabzon
Saim Kaygan	Nevzat Güngör	Sezai Sarpaşar	Selâhaddin Güven
Erzincan	Balıkesir	Burdur	Trabzon
Hüsamettin Atabeyli	Gökhan Evliyaoğlu	Mehmet Özbey	Zeki Yağmurdereli
Çanakkale	Muğla	Muğla	Edirne
Refet Sezgin	Adnan Akarea	İlhan Tekinalp	İlhamı Ertem
Balıkesir	Maras	Rize	Balıkesir
Kaya Bulut	Ali Hüdayioğlu	Arif Hikmet Güner	Ahmet İhsan Kırmılı
Gaziantep	Çanakkale	Çorum	Niğde
Süleyman Ünlü	A. Nihat Akay	İhsan Tombuş	Haydar Özalp
Aydın	Çorum	Adana	Maras
Reşat Özarda	Muzaffer DüNDAR	Hasan Aksay	Kemal Bağcıoğlu
Balıkesir	Balıkesir	Sakarya	Afyon
Cevat Kanpulat	Mithat Çavdaroğlu	İfami Tezkan	Mehmet Turgut
Antalya	İstanbul	İstanbul	Ordu
İhsan Ataöv	Sabahattin Orhon	Hüsamettin Tiyansan	Şadi Pehlivanoglu
Tokat	Eskişehir	Adıyaman	Çorum
Mehmet Kazova	Ertuğrul Gazi Sakarya	Ali Turanlı	Abdurrâhman Güler
Denizli	Adana	İzmir	İçel
Sinan Bosna	Ahmet Sıvrın	Nihat Kürşat	İhsan Ünal
Denizli	İstanbul	İzmir	Bolu
İbrahim Kocatürk	İbrahim Abak	Mehmet Ali Aytas	Turgut Çulha
Trabzon	Zonguldak	Konya	Bursa
Ekrem Dikmen	Sadık Tekin Müftüoğlu	H. Cahit Yılmaz	Ahmet Türkel
İstanbul	Zonguldak	Bursa	Manisa
Abdurrâhman Yazgan	Ahmet Fuat Ak	Ziya Uğur	Nusret Köklü
Erzincan	Tekirdağ	Bursa	Samsun
Sadık Perinçek	Fethi Mahramlı	Hikmet Akalm	Hüseyin Özalp
İstanbul	Samsun	Sinop	Elâzığ
Ziya Altinoğlu	Hamit Kiper	Mustafa Kaptan	Ömer Faruk Sanaç
Amasya	Ordu	Giresun	İçel
İsmail Sarıgöz	Ata Bodur	Nizamettin Erkmen	Mazhar Arıkan
Samsun	Antalya	Sivas	Kocaeli
Osman Şahinoğlu	Hasan Fehmi Boztepe	Güner Sarısozen	Süreyya Sofuoğlu
Kayseri	Kayseri	Ankara	Aydın
Halim Aras	Vedat Âli Özkan	Ferhat Nuri Yıldırım	Hilmi Aydınçer
Manisa	Konya	İstanbul	İstanbul
Neriman Ağaoglu	Sait Sına Yücesoy	Nurettin Bulak	Ferruh Bozbeyli
Denizli	Kayseri	Ankara	İsparta
Remzi Şenel	Hüsamettin Gümüspala	Zühtü Pehlivanlı	Ali İhsan Balım
İstanbul	Adana	Antalya	Bursa
Muhiddin Güven	Ahmet Topaloğlu	Nazmi Kerimoğlu	Mustafa Tayyar
Adana	Hatay	Erzurum	Bilecik
Yusuf Aktimur	Ali Muhsin Bereketoğlu	Turhan Bilgin	Şadi Binay

BAŞKAN — Sayın Başbakan, buyurun,
BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya) —
Sayın milletvekilleri,

Millet Meclisinin toplanmasını teklif eden
takrir, bilgi edinmeyi ve gerekirse Yüce Mec-
lis görüşünün tesbitine girişmeyi arzu etmekte-
dir. İlk önce bilgi kısmını izah edeceğim.

Hükümet Kıbrıs'ta takibettiği politika için
15 Haziranda gizli oturum istemiş ve müzakere
19 Haziranda yine Hükümetin istediği güven
oyu ile neticelenmişti. Bu gizli oturum ve gü-
ven oyu muamelesi Haziran başında Kıbrıs'ta-
ki mezalime karşı ahdi talebimiz ve vazifemiz
olan müdahale mecburiyetinin tesbitine teves-
sül olunması üzerine meydana çıkmıştır. Askeri
müdahale teşebbüsünün tehir olunması sebep-
lerini biliyorsunuz ve bunun üzerine Amerika
seyahati bahis konusu olmuştur.

Şimdi size o zamandan beri geçen hâdiseler
arz edeceğim. Bu devrede ilk ehemmiyetli
çalışma Amerikada vuku bulmuş, en yüksek
kademedeki Devlet ricali ile vaziyet tetkik olun-
muştur. Bunun neticesinde Zürih ve Londra
anlaşmalarının mahsulü olan bütün muahede-
lerin ve Anayasanın yürürlükte olduğu kabul
ve ilân edilmiştir.

Kıbrıs ihtilâfının süratle halli için tedbirler
düşünülmüştür. Bu müddet esnasında emniye-
tin ve sükûnun muhafazası ve muhtaç bir hal-
de olan mağdur Türklerin sefaletlerinin artma-
masının temini çareleri görüşülmüş, ve iş bir-
liği kararlaştırılmıştır. En mühim nokta baş-
lıca alâkalılar olan Türkiye ve Yunanistan ara-
sında bir temasın temini ile hal çaresi aranma-
icabının tesbiti idi,

Türkiye ile Yunanistan arasında görüşme
ve konuşmayı temin için tedbirler aranmaya
başlanmıştır. Seyahatin Amerika'dan sonra
Londra'da ve Paris'te cereyan eden safhaları
umumi olarak muahedelerin muteber olduğu,
ve bir hal çaresi süratle bulunmak lâzımgeldi-
ği üzerinde cereyan etmiştir.

Türkiye ve Yunanistan'ın görüşlerini araş-
tırmak ve birleştirmek teşebbüsünde birçok
güçlükler başgöstermiştir. Nihayet Birleşmiş
Milletler arabulucusunun iştirakinde ve neza-
retinde Cenevre'de bir müzakere mekanizması
kurulmak mümkün oldu. Bu müzakere, bizim
gönderdiğimiz Yüksek Meclis Dışişleri Komis-

yonu Başkanı ve Meclisin tasvibi ile Kıbrıs me-
selesini Birleşmiş Milletler nezdinde takip ile
vazifeli Prof. Nihat Erim arkadaşımızın iştir-
aki ile Cenevre'de açıldı. Nihat Erim, 8 Tem-
muz da Cenevre'de bulundu. Askeri meselelerin
görüşülmesinde müşavir olarak General Sunalp
kendisine iltihak etti.

Temmuz ortasında, Birleşmiş Milletler nez-
dinde iki Hükümeti temasa getirmeye çalışan
Amerika'nın mümtaz Devlet adamı Mr. Ache-
son ile görüşmelerde, ilk ihtimal belirmiş, ve
Mr. Asheson hal şekli olarak düşündüklerini
yazılı olarak delegemize vermiştir. Prof. Erim
bu teklifle 16 Temmuzda Ankara'ya geldi, Ba-
kanlar Kurulunda konuşuldu. Bu teklifin mü-
zakere zemini olarak kabul edilmesine ve bâzi
iyileştirmeler yapılmaya çalışılmasına, Bakan-
lar Kurulunca karar verilerek, heyetimiz Ce-
nevre'ye gönderilmiştir. 20 Temmuzdan itiba-
ren (Acheson plânlı) müzakere zemini alına-
rak görüşmelere devam edilmiştir. Plân anahat-
ları ile şudur :

Kıbrıs Adasının Karpas yarımadası kısmın-
da, Türkiye'ye hükümlanlığı kendisine aidola-
cak ve Türkiye'ye Anavatanın ayrılmaz bir
cüz'ü sayılacak bir arazi verilecek, Bu sahanın
tam olarak sınırı hükümlanlık esası üzerine ya-
pılacak müzakerelerde tesbit edilecek. Türki-
ye bu sahada dilediği kadar askerî kuvvet bu-
lundurabilecek ve bu yoldan kendi emniyetini
ve Kıbrıs Türklerinin emniyetini sağlayacak
tedbirleri alabilmek imkânını elde edecek. Bu
saha, Kıbrıs'ın diğer yerlerinde yaşamaya de-
vam etmek istiycek Türklerin ilerde yeni te-
cavüzlere mâruz kalmaları halinde iltica edebi-
lecekleri bir melec olacak.

Mr. Acheson bundan başka, Kıbrıs'ın Rum-
lar veya Yunanistan idaresinde kalacak kıs-
mında ikamete devam edecek Türkler için «Ma-
hallî Self - Government» veya «Mahallî Self
Adminisration» bölgeleri öne sürmüştür. Te-
ferruatı müzakerelerde kararlaştırılacak olan
mahallî vergileri kendileri toplayacak ve mas-
rafları kendileri yapacaklar, mahallî polise ku-
manda edecekler, Türklere taallük ettiği ölçü-
de adalet müesseselerinin umumi sevk ve ida-
resine hâkim olacaklar, ve belediyenin ve mahallî
idarenin diğer yetkilerine de sahip bulacak-
lar. Bu mahallî muhtar idare devlet için dev-

let mahiyeti almayacak, merkezdeki siyasi otoriteye karşı sorumlu sayılacak. Bu şekilde Self - Government, Türklerin çoğunluğu teşkil ettiği Kıbrıs'ın iki veya üç bölgesinde kurulacak.

Adanın başka kısımlarında yaşayacak Türklerin haklarının korunması için merkezde bir Türk idaresi kurulması düşünülüyor. Bu teşekkül kendi kendini muhtar bir şekilde idare edecek iki veya üç bölge dışında yaşayan Türklerin şehirlerde mahallelerin ve şehir dışında hepsi Türk veya büyük çoğunluğu Türk olan köylerin, idari işlerini sevk ve idare edecek.

Mr. Acheson'un düşündüğüne göre, bütün bu haklara sahibolan Türkler yine de merkezi otoritenin vatandaşları olacaklar, ve bu sıfatla da meselâ Lozan Muahedesinde azınlıklara tanınan haklara da malik olacaklar. Hattâ bunlara ilâve, koruyucu tedbir olarak ya Birleşmiş Milletler, yahut Milletlerarası Adalet Divanı tarafından tâyin edilecek bir «Milletlerarası komiser» Türk cemaatine ve Türk fertlerine tanınan haklara saygı gösterilip gösterilmediğini, yerinde müşahade edecektir. Mr. Acheson, yazılı olarak delegemiz Prof. Erim'in suallerine verdiği cevapta, bu şekilde milletlerarası komiser tâyini usulünün, Amerika Hükümetinin Danzig ve Saar bölgelerinde iyi işlediği telâkkisinde olduğunu da belirtmiştir. Bu milletlerarası komiser, doğrudan doğruya şikâyet dinliyebilecek, tahkikat yapabilecek, ilgili otoritelere haksızlığı tamir etmek için tavsiyelerde bulunabilecektir. Hattâ Mr. Acheson, bu komiserin tâmir ve tazmini emredebilme yetkisi ile teşhizini dahi, muarız tarafın istinaf hakkı olmak şartıyla, düşünmüştür. Eğer fiilen ilgili otorite, bu komiserin tavsiye veya kararına itaat etmezse, mutazarrır olan taraf Milletlerarası Mahkemeye, veya taraflar müzakerede kabul ederlerse, NATO'ya başvurulabilecektir.

15 Temmuzdaki durum budur. Bu teklifler Bakanlar Kurulunda görüşüldü. Müzakere zemini olarak kabul edildi. Bilhassa Türkiye'ye ilhak olunacak arazinin genişliği ve hudutları hakkında talimat verilerek heyetimiz iade olundu.

Bundan başka, Akdenizin o bölgesinde, Türkiye'nin emniyetini korumak için, Yunanlıların Meis adasını da Türkiye'ye terk edebileceklerini, Mr. Acheson, delegemize söyledi.

20 Temmuzda Cenevre'de müzakere yeniden başladı. Bizim heyetimiz ilk önce Türkiye'ye terk olunacak arazinin hudutlarını tâyin etmek lâzımgeldiğini söylemiş, bu arazi hudutları tâyin olunurken hangi mülâhazaların hâkim olacağı düşünülmüş, ilk önce askerî mülâhazaların ele alınması kabul edilmiştir. Mütihassis Amerikan generali ve Kıbrıs'taki ataşemiliteri davet olunarak, bizim askerî delegemizle görüşmeler yapılmış ve arazinin genişliği hususunda neticelere varmışlardır. Bir kısmında tam mütâbakat ve Garp hudutlarında bize göre askerî, Amerika mütihassıslarına göre azami hudutlar düşünülmüştür.

Bu müzakereler, başından beri iki hükümet arasında mahrem tutulmak kaydı ile cereyan etmiştir. Biz buna bugüne kadar büyük dikkatle riayet ettik. Halbuki Yunan Hükümetinde, müzakere esaslarını öğrenen Arşövek Makarios, Atina'yı bir ziyaretinden dönerken bunları usule aykırı bir şekilde - hattâ tahrif ederek - ilân etti. Aynı haberler Yunan gazetelerinde ve oradan bütün dünya basınına aynı şekilde intikal eyledi.

Makarios'un bir Atina ziyaretinde Yunan Hükümeti ile yaptığı görüşmeyi mütaakıp, Acheson plânının kendilerince kabule şayan olmadığı öğrenildi, Delegemiz bunun üzerine Hükümete izahlarda bulunmak üzere 7 Ağustos-ta Ankara'ya avdet etti.

Cenevre'de bir aydan beri süregelen müzakereler esnasında, Kıbrıs'ta aylardan beri devam eden silâhlanma, daha da çok artmış ve Türk Cemaatinin uğradığı tehditler, azalmak şöyle dursun, büyük ölçüde tertipler, umumi bir taruz hazırlığı mahiyetini almaya başlamıştır. Limanlara gelen büyük silâh sandıkları, Birleşmiş Milletler tarafından hiç müdahale edilmeden, ithal edilmiş ve Kıbrıs idaresi tarafından Birleşmiş Milletlerin Türk cemaatini korumak için yardımları tesirsiz hale getirilmiş, büyük taruzlar bu suretle hazırlanmıştır.

Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin bütün gayretleri akim kalmakta idi.

Bu hazırlıklar Cenevre müzakereleri elle tutulacak konular halinde ilerlerken Kıbrıs'ta büyük ölçüde taruzlar da pathyacak dereceye vardırılmıştır. Türk köylerinin altında buldukları baskı, her günkü basın ve radyo haber-

lerinden bildiğiniz gibi, insanların içecek suyu kesilecek ve çocuklarla hastaların muhtaç oldukları süt yasak edilecek dereceye götürülmüştür. Ağustosun ilk haftasında, Yunan Hükümetinden Acheson plânına ret cevabı etrafa yayılırken, Kıbrıs'ta ve Mansura'da büyük taruz patlamıştır. Bunun üzerine Türk cemaatinin yardımına koşmak vazifesi, bizi adaya hava kuvvetleri sevkine mecbur etti. (Alkışlar) 7 Ağustosta ihtar uçuşu yapıldı, 8 ve 9 Ağustos günleri tecevüz eden rumların millî muhafız dediği, Anayasa dışı kuvvetleri ve o civarda bulunan askerî hedefleri bombardıman edilmektedir.

9 Ağustos günü, Amerika, bize Arşövek Makarios'un bombardıman durmadığı takdirde, Türk cemaati aleyhine umumi kitalle başlayacağını bildirdi. Bu tehdit teklifini reddettik. Aynı gün akşam üstü Makarios'un Türk köylerine karşı taruzu durdurduğu Amerika Hükümetince bize bildirilmesi üzerine, biz de ertesi gün bombardımana devam etmiyeceğimizi vadettik.

Biz bombardımanı durdurmak için, Erenköy bölgesinde, köylere taruz eden Rum kuvvetlerinin, o muntakadan tamamen çekilmesini, bütün Ada sathında Türklere karşı ateşin tamamen kesilmesini, ve Türk cemaatine karşı tatbik edilen iktisadî ablukanın kaldırılmasını talebettik. Tavassut eden Amerika ile şu bu şartlar görüşülürken 9 Ağustos'ta Güvenlik Konseyi, tarafları ateş kesmeye davet kararını aldı.

Bu bombardıman günlerinde NATO Genel Sekreteri ile Sovyet Başbakanından ve Amerika Cumhurbaşkanından ateş kesme ve barış mesajları aldık. Ateş kesme nazari olarak kabul edilmek suretiyle bizim şartlarımızın kabul ve tatbik edilmesi, mutadolan müracaatlar, takipler ve talepler sırasına girmiştir. Gerek cemaat ve abluka için, gerek silâhlanma ve Kıbrıs'taki silâhlarımız için Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler askerî ve sivil makamlarına, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, Amerika, İngiltere hükümetlerine müracaat, şikâyet ve takip, her günkü hayatımızın gayretleri halini almıştır.

9 - 10 Ağustos günlerinde Yunan Başbakanı ile aramızda şifahi mesajlar teati olunmuştur. Yunan Başbakanı bana, bombardımanın durması için müracaat etmiş ve ben kendisine

biran evvel ihtilâfın halli ile, sebebin ortadan kaldırılmasını nazik ve samimî bir surette bildirmişimdir.

Yine 10 Ağustos gününde Genelkurmay Başkanımız, Paris'te NATO Karargâhına gitmiştir.

Bugünler, Genel Sekreter, İngiltere Başbakanı ve Sovyet Başbakanı ile aramızda mesajlar teatisi ile geçmiştir. Bunların hepsinde, sulh yoluyla, Birleşmiş Milletler vasıtası ile ihtilâfın halli arzusu gösteriliyordu.

Yunan Hükümeti, tekrar Kıbrıs idaresi ile tesanüdünü ilân etmiştir.

Cenevre Heyetimiz 19 Ağustos'ta Cenevre'ye döndü. Bu arada Amerika Cumhurbaşkanı bize ve Yunanistan'a tekrar mesajlar göndermiştir. Bombardıman esnasında NATO'dan alınmış olan Hava Kuvvetlerimiz NATO'ya iade olunmuş. bizi takiben Yunanistan'da iade etmiştir.

Türk cemaatinin hali bundan sonra da iktisadî abluka ve yeni taarruz hazırlıkları tehdidi altında geçmekte bulunmuştur. Bir gün bir yerde su kesilir, o açılırken başka yerde kesilir ve her gün değişik bir abluka tedbiri tatbik olunur.

Bu müddet esnasında müzakere safhası şudur :

14 Ağustos'ta Cenevre'ye dönen delegemiz, ertesi gün Mr. Acheson'u görerek Yunanistan'ın ve Makarios'un müzakere zemini olan Acheson plânını reddettiklerine göre, bizim de Cenevre'de 8 Temmuzda müzakereye başladığımızda, öne sürdüğümüz mutlak ve kesin taksim projemize aydet ettiğimizi söyledi ve buna dair haritayı Mr. Acheson'a verdi.

Bu sırada, Yunanlıların ilk defa bir teklifle Cenevre'ye gelerek El. Greco burnunda, 32 Km² lik bir sahada, sadece hava ve deniz üssü olarak kullanılmak kaydı ve şartı ile ve 25 - 30 yıl kira ile bir sahayı Türkiye'ye bırakabilecekleri ve Türk cemaatine ise, sadece Batı - Trakya Türklere tanınan ekalliyet hakları ile buna ilâve milletlerarası bir merciye doğrudan doğruya şikâyet imkânı verecekleri. Mr. Acheson'dan öğrenildi. Vâki teklifi ciddî telâkki etmiyerek hemen bertaraf ettik. Bunu takiben, Karpas yarımadasında, Yunanlı-

rın 50 yıl müddet kiralı, evvelce Mr. Acheson ile görüşülenden daha az, ancak 50 Km² lik bir sahayı kabule meylettikleri delegemize söylendi. Bu teklifi de, müzakere zemini kabul ettiğimiz plân dışında olduğundan, reddettik.

Bütün bu tekliflerde, müzakere zemini kabul ettiğimiz maddelerde, iki taraf bir anlaşmaya varırsa, bu anlaşmanın Yunanlılar lehine bedelli Enosis olacaktır.

20 Ağustos'ta Prof. Erim'e, Acheson tarafından, Kıbrıs meselesinin halli için, iki tarafa, yani Türkiye ve Yunanistan'a tebliğ olunmak üzere, Amerika Hükümetinin arabulucu teklifi olarak, tebliğ yapıldı. Bu tebliğ bize 22 Ağustos'ta Amerika Büyükelçisi tarafından teyidedildi.

Bu teklif kısaca şudur :

1. Karpas yarımadasında Batı sınırı Komi Kebir'in iki mil Batısından Kuzey - Güney istikametinde çekilecek, bir hattın Doğusunda kalan bölgede, Türkiye 50 yıl süre ile, bir askerî üs bulundurma hakkına sahib olacaktır. Ayrıca Türkiye Magosa limanından serbest istifade edebilecektir.

2. Yunan Hükümeti, Kıbrıs cemaatine, Lozan Muahedesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindekiler de dâhil olmak üzere, kabul edilmiş insan ve azınlık hakları için sağlam teminat verecektir. Kıbrıs sekiz kaymakamlık bölgesine ayrılacak, ve kaymakamlardan ikisi daima Türk olacaktır.

3. Bu bölgelerin idare memurları arasında Türklere de ehemmiyetli miktarda yer ayrılacaktır. Fazlaca Türk nüfusu olan yerlerde muhtelif Yunan ve Türk polis memurları, karakolları ve kontrolleri kullanılmalıdır.

4. Lefkoşa'da Kıbrıs Umumi Valisinin yanında, yüksek derecede bir Kıbrıslı Türk memur ve ona bağlı kâfi miktarda büro memurları bulunacak, bu yüksek dereceli memur (Türk İşleri İdarecisi) sıfatı gibi bir unvan taşıyacak ve bu memur bütün Ada'da Türklerin haklarına ve refahlarına riayet edilip edilmediğini müşahade edecek. Bu konuda Umumi Valiye, Atina Hükümetine veya lüzum olursa Milletlerarası Komisere başvurabilecektir.

5. Yunan ve Türk hükümetlerinin muvafakati ile, Birleşmiş Milletler veya başka milletlerarası bir merci, Kıbrıs'ta bir yüksek komi-

ser bulunduracaktır. Bu zatın vazifesi, Kıbrıslı Türklerin haklarına riayeti müşahade ve temin etmeye çalışmak olacaktır. İhlâlleri Yunan otoritelerine, onlar çare bulmazsa milletlerarası bir kaza merciine aksettirecektir.

6. Kıbrıslı Türklerin ahvali şahsiyeleri için, ayrı bir medeni kanun olacaktır. Bu konudaki dâvalara ilk mahkeme olarak Türk hâkimleri bakacaklardır.

Bu teklif üzerinde, ilk önce, bizim nokta-i nazarımızla temel fark olan 50 yıl kira ile üs kabulü noktasını ele aldık. Diğer meselelerin tetkiki sonra yapılmak üzere, ilk önce kira ile muvakkat arazi terki teklifinin kaldırılması ve evvelce ilk teklifte kabul edildiği gibi mülkiyeti, hükümlerini bize aidolacak, Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası sayılacak bir arazi sahibi olmak prensibinde ısrar ettik. Prof. Erim'e ilk verdiğimiz talimat budur.

22 Ağustos'ta, Amerika Büyükelçisi teklifleri bana ve benimle beraber olan Dışişleri Bakanımıza resmen tevdi etti. Ve üzerinde tabiiyetle görüşme yapıldı. Görüşme kira ve mülkiyet ihtilâfı üstünde toplanmıştır. Kira şeklini kabul edemeyeceğimiz kesin olarak bildirilmiştir.

23 Ağustos'a, Amerika Büyükelçisi tekrar talimat alarak geldi ve itirazlarına cevabolan mülâhazalarıyla beraber tekliflerinde ısrar ettiklerini bildirdi. Tekrar kesin olarak kabulümüzün imkân olmadığını söyledim.

Bundan sonra, Amerika'dan aldığımız cevap, 31 Ağustos tarihindedir. Bunda Amerika Hükümeti, arabulucu olarak yaptığı tekliflerin, Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmemesi üzerine, Cenevre'de çalışmaya fasıla verdiğini ve Mr. Acheson'u davet ederek vaziyeti onunla istişare edeceğini tebliğ etmiştir. Hulâsa olarak Amerika iyi niyetle ve iki tarafın kabul edeceği bir hal şekli bulmak gayretiyle çalıştığını teyid etmektedir.

Sayın Milletvekilleri, Amerika'nın, Kıbrıs ihtilâfının başından beri tutumunu umumi efkârımızın doğru olarak bilmesini lüzumlu görmekteyim. Amerika, Kıbrıs'ı vücuda getiren muahedelerde, taraf ve imza sahibi değildir. Dost ve müttefiklerin arasında bir mesele olarak kendisi, son Kıbrıs patlamasından evvel de, patladıktan sonra da daima haberdar edilmiştir. Yunanlıları bilmiyorum. Fakat biz Amerika'

nın meseleye uzaktan bakmasını değil, meseleye bir hal tarzı bulmak için yakından faal bir rol oynamasını daima istemiştir.

Zürih ve Londra anlaşmalarının kabulünde istinat noktası olan esaslı ümitler, kanaatler vardır. Enosis ve taksim mücadelesi esnasında, taraflar bir hal şekli bulamadıkları için, müstakil bir Kıbrıs mefhumu üzerinde mutabık kalmışlardır. Teminata ve Askerî kıtalarla desteklemeye dayanan dost ve müttefik olan Türkiye ve Yunanistan Devletleri arasında, bu muahedelerin iyi niyetle işliyeceği ümid edilmiştir. Şimdi anlaşılıyor ki, müstakil bir Kıbrıs hüviyetinin faydalı olacağı ümidi, yalnız imza eden devletlerde değil, Amerika'da da o zaman mevcut idi. Sekiz ay önce patlayan cebren Anayasa ihlâli teşebbüsüne kadar, her ihlâl, teminatçı devletler arasında süratle görüşülüyor ve imza sahibi devletler, Yunanistan dâhil olarak Kıbrıs Anayasasına riayet edilmesini destekliyorlardı. Arşövek Makarios'un, Kıbrıs Cumhuriyetinin ilk gününden beri, mevcut Anayasayı temelinden değiştirmek fikrinde olduğu görülmüştür. Yunanistan dâhil, teminatçı devletler buna müsaıdolmamışlardır. Arşövek Makarios şiddet kullanarak, Anayasanın ihlâline, ve Türk cemaati haklarının kaldırılmasına teşebbüs ettikten sonra, bütün plânını zorla emrivâki ihdasında toplamıştır.

Yunan Hükümetinin Arşövek'in Anayasadan ayrılmasını tabii gördüğü, Garanti Anlaşması ile imza sahiplerine verilen müdahale hakkının işlememesi hususunda onunla tesanüde karar verdiği andan itibaren, Kıbrıs Cumhuriyetinin hukukî temeli, esasında çökmüş ve bu zorlanış ile yeni bir Kıbrıs statüsü, yani Adanın Yunanistan'a ilhakı plânı ortaya çıkmıştır. Bu plânın başında, müştereken hazırlandığı ve tatbikine karar verildiği, hâdiselerin seyrinden öğrenilmektedir.

Benim kanaatime, Zürih ve Londra anlaşmaları yapılırken, Garanti Muahedesine konulan tek taraflı müdahale tedbirinin de, Türkler tarafından yalnız başına işletilmesinin önleneyeceği, onlarca hesab edilmiştir. Amerika'nın bu mesele patladığından itibaren her gün artan vahamet karşısında başlıca endişesi, iki NATO müttefikinin bir harbe tutuşmasını önlemeye çalışmak olmuştur; çünkü, Arşövek

Makarios teskin edilmez bir lırs ile, zor emrivâki yapmaya çalışırken, ister istemez Türklerle çatışacaktı, ve Yunanistan muahedeleri bir yana bırakıp da Makarios'la tesanüt politikası takilbedince, bu çatışma derhal, Türkiye ile Yunanistan arasına intikâl edecekti.

NATO içinde büyük mesuliyet sahibi olarak Amerika'nın, bu hale meydan vermemek için gayret sarf etmesi anlaşılabilir. Ancak Türkiye'nin cemaatini kurtarmak için, askerî müdahaleden başka çaresi kalmaması mümkündür. Yunanistan ile çatışma ihtimalinden dolayı Türkiye'nin askerî müdahalesi önlenmeye çalışılırsa Adada zor kullanmak çabasında olan Arşövek idaresinin, bundan tabiatıyla teşvik ve yardım görmüş olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Amerika bu tezat ve ihtilâfı fark etti. Bunun Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs mesulleri ile işbirliği yaparak, ikna yoluyla, sükûn ve emniyet tesis ederek halledilebileceğini ümidetti. Bu ümit, bizim görüşümüze göre, Makarios nezdinde tamamiyle tesirsiz kalmış ve onunla tesanüt ilân eden Yunan Hükümeti nezdinde, mütemadi gerilemeye ve inkisara duçar olmuştur.

Kıbrıs idaresinin istidadı ve Yunan Hükümeti'nin politikası hakkında doğru teşhis konmaması, Amerika gayretlerinin bugüne kadar netice vermemesinin başlıca sebebidir. Samimî kanaatle Büyük Mecliste ve Türk Milleti huzurunda ifade ediyorum ki, Birleşik Amerika'nın tutumunda, hâdiselerin Türkiye aleyhine cereyan etmesi için hiçbir tasmin yoktur. Amerika tesirlerinin akim kalması yüzünden vaziyetin vahamet kesbetmesinde Kıbrıs İdaresinin ve Yunan politikasının uzun müddet Amerika'yı yanıltabilmiş olması önemli bir rol oynamıştır.

Amerika'nın gayretlerini ve bunların neticelerini mütalâa ederken, vaziyeti doğru görmek vazifemizdir.

Amerika'nın gayretlerini, böyle anlayışlı ve samimî tarafından görmek lâzımdır. Bundan sonra da meselenin adalet içinde hallolunması için onun büyük gayretler sarf etmesi behemâhal lâzımdır. Türkiye ve Yunanistan arasında harb çıkma ihtimali, NATO içinde de daimî bir endişe konusu olmuştur. NATO âza-

ları, Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşma hâsıl olması için, mütemadi temennide bulunmuşlar, fakat son Yunan Hükümetinin Kıbrıs Devletini vücuda getiren muahedeler aleyhindeki politikası yüzünden, ameli bir netice hâsıl olmamıştır. Kıbrıs patlamasının sekiz aydan beri devamı esnasında, bizim politikamızın hedefi, Kıbrıs'ta emniyet ve sükûnunun tesisi için tedbir aramak, ve daimî bir hal şekli bulmak için gayret sarfı olmuştur. Kıbrıs'ın istiklâli aleyhinde sabit bir fikir sahibi olduğumuz sanılmaması için ilk günden, biz federasyon fikrini ortaya koyduk. Bugün de, o tasavvura avdet edilse, razı oluruz. Karşısında bulunduğumuz ödev, muahedeleri tanımayan ve onların tahrîbini zorla emrivâki haline getirmek isteyen bir Kıbrıs idaresi elinden Türk cemaatinin hayat ve emniyetini kurtarmak ve muahedelerin yürümekte olduğu esasını, saklı tutarak, daimî bir hal şeklini bulmaya çalışmaktır. Biz egemenliğimiz altında askerî ve idari ihtiyaçlara cevap verecek bir bölgenin ilhak olunmasını, ve cemaatin yaşama haklarına riayet edilmesini müzakere zemini yapmayı bu sebeple kabul ettik. Bunu temin edersek, Yunanistan'ın Enosis isteğine karşı bir nevi Türkiye'ye iltihak fikri ile bir anlaşma zemini bulunmuş olacağız. Daimî bir hal şekli aradığımızı göre, alacağımız arazi parçasının daimî ve ebedi karakterde olması mantikî ve zaruridir.

Bugünkü durumda gerçek nedir?

Kıbrıs idaresi zorla emrivâki yapmak istiyor. Türk Cemaatini yaşama imkânından zorla mahrum etmek istiyor. Yunanistan Kıbrıs'ın bu politikasını destekliyor. Kıbrıs'ın bu dâvada aldığı sert davranışta kendisine devamlı destek sağlayan Yunanistan'ın sorumluluğuna hudut yoktur. Biz, Kıbrıs'ta barışı tesis etmek için Birleşmiş Milletler yolu ile ve her türlü hukuk vasıtaları ile çare bulmaya çalışıyoruz. Kıbrıs idaresi bütün bu çareleri iptal etmek yolunda yürüdükçe her an askerî müdahaleyi tatbik etmek hakkımız vardır. (Alkışlar) Bilinen mevzûk haberlere göre, Yunanistan'tan resmî askerî kuvvetlerinden bütün teçhizatı ile hiç olmazsa 10 bin kişilik bir kuvvet orada bulundurmaktadır. Kıbrıs Rumlarından mütemadi teşkilât ve silâhlanma ile ondan daha fazla bir kuvvet hazırlamaktadır. Bunlar Türk Cemaatinin ezilmesine ve bizim Türk Ce-

maatini müdafaamıza karşı koymak için kullanılacaktır. İş bugünkü mahiyetinde her an, her vasıta ile Kıbrıs'ta askerî müdahale mecburiyetini ortaya çıkarmakla kalmıyor, en geç ilk çatışma anından itibaren Yunanistan ile aramızda bir harb çıkmasına doğru ilerliyor. Yunanistan'ın gürültülü ve gösterişli askerî hazırlıkları bunun delilidir. Yunanistan barışın bozulması ve aramızda silâhlı çatışmanın meydana gelmesi için gözü kapalı surette ilerlemektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında böyle bir harb çıkarsa Kıbrıs meselesi o harbin içinde ancak fer'i kalacaktır. Vaziyet acıklı haliyle fakat bütün açıklığı ile budur.

Barış yollarıyla bütün bu güç şartları bertaraf etmeye gayret ediyoruz.

Sayın üyeler,

Şimdi Meclisi davet eden tahririn ilk kısmına, yani bilgi isteyen ve politika kısımlarına cevap vardır. İkinci kısmına geliyorum. İkinci kısım izahatımdan sonra ne gerektiğinin takdiridir. Bu ise tamamen Yüce Meclisin takdirine bağlıdır.

Sayın üyeler,

Sovyet Rusya'nın bu meseledeki alâkasını ve teşebbüslerini biliyorsunuz. Sovyet Rusya, hususiyile son zamanlarda yaptığı bütün teşebbüslerinde, Kıbrıs'ta Rum cemaati ile beraber Türk Cemaati haklarının mahfuz tutulması lüzumundan bahsetmektedir. Bunun gibi, federatif bir Devlet olan Sovyet Rusya'nın, bizim federasyon şeklinde aradığımız bir hal yoluna da, müsaid olması lâzımdır. Sovyet Rusya'nın, Kıbrıs meselesini, bir NATO üssü olarak ele alması, politikasının tabii bir icabı olduğu düşünülürse, Türk Cemaatinin aklıktan öldürülmesi gibi bir faciayı hoş görmesi tasavvur edilemez. Sovyet Rusya'nın bize tebliğlerinin umumi efkârımızda üzüntü yaptığı doğrudur. Ama onun beyanlarından Kıbrıs idaresinin zulümlerini desteklediği mânasını çıkarmak yanlış olacağı inancındayım.

Sayın Üyeler,

Şimdi size son günlerin, hepimize üzüntü veren hâdiselerinden bahsetmek isterim. Büyük şehirlerimizde gösteriler ve mitingler yapılmaktadır. Bunların pek azı kanunun istediği tarzda, daha evvel müracaat ve bu suret-

le Hükümetin kontrolü kabul edilerek yapılmıştır. Büyük kısmı müracaatsız ve kanuni muamelesi tekemmül ettirilmeyen yapılmıştır, yani kanunsuzdur. Kıbrıs meselesinde teessürün ve heyecanın ifadesi, esas maksat olarak gösterilmektedir. Bu çerçevede içinde tecavüzler yapılmış, misafirimiz sayılan yabancı devlet mümessilliklerine nâhoş muameleler reva görülmüştür. İzmir'de Fuar'da yapılanlar ise, her mânası ile, milletimiz için ıstırap, zarar ve her türlü belâ kaynağı olmak istidadı göstermiştir. Hattâ İzmir'de bir mabrede tecavüz edilmiş ve henüz hasar miktarı tesbit olunamamıştır. Bütün bu hâdiseleri esefle ve teessürle kaydediyorum. Nâhoş muameleye mâruz kalan devletlere, Hükümet adına teessürlerimizi söyledik. Yapılan tahribatı tamir etmeye çalışıyoruz. Tecavüzlerin içinde en vahimi, Fuarda davetimizle misafir bulunan devletlerin hayraklarına yapılan saygısızlıktır. Birleşik Amerika, İngiltere, Sovyetler Birliği, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Çekoslovakya hükümetlerine burada teessürlerimizi ifade ediyorum.

Kanun içinde yapılması mümkün olan bu gösterilerin, kanun dışı bir hale sokan, asil idarecilerini adalet bulmaya çalışmaktadır. Türk Devletinin itibarına zarar vermek kastıyla hareket eden suçlular vardır. Adalet bunları meydana çıkaracak ve layık oldukları cezaları elbette verecektir. Milletimize her vesile ile her yerde söylemek vazifemizdir ki, bu kabîl kanunsuz hareketler Devletimizin başına her musibeti getirebilir.

Bu tecavüzlerin henüz meydana çıkartılmamış olan teşvikçileri, nümayişleri Hükümetin tertiplemediği iftirasını el altından yaymaktadır. Huzurumuzda bu yalanları kesin olarak reddediyorum.

Sayın milletvekilleri, mâruzatım bitti. Saygılarımı sunarım. (Şiddetli alkışlar)

4. — A. P. Meclis Grup Başkanı İstanbul Milletvekili Mahmut Rıza Bertan, C. K. M. P. Meclis Grup Başkanvekili Sivas Milletvekili Cevad Odyakmaz, Y. T. P. Meclis Grup Başkanvekili Hatay Milletvekili Şekip İnal ve M. P. Meclis Grup Başkanvekili Yozgat Milletvekili İsmail Hakkı Akdoğan'ın, Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda grupların ve milletvekillerinin de mütalâalarını söyleyebilmelerini temin ve Meclisimizin görüşünün belirlenmesi için bir genel görüşme açılması istemine dair müşterek önergesi (8/12)

BAŞKAN — Mühterem arkadaşlarım, verilmiş bir önerge vardır, okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda grupların ve milletvekillerinin de mütalâalarını söyleyebilmelerini temin ve Meclisimizin görüşünün belirlenmesi için bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

A. P. Millet Meclisi C. K. M. P. Millet Meclisi
Grup Başkanı Grup Başkanvekili
Mahmut Rıza Bertan Cevad Odyakmaz

Y. T. P. Millet Meclisi M. P. Millet Meclisi
Grup Başkanvekili Grup Başkanvekili
Şekip İnal İsmail Hakkı Akdoğan

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, Anayasa ve İktisadî Hükümlerine göre genel görüşme talebini havi bu önergenin ilk birleşimde gündeme alınıp alınmaması hususunu müzakeresi icabettir. Bu itibarla Millet Meclisi toplantısını yarın saat 15,00 te genel görüşme talebinin gündeme alınıp alınmamasını görüşmek üzere kapatıyorum.

Kapanma saati : 16,15

Millet Meclisi

GÜNDEMİ

YÜZ OTUZUNCU BİRLEŞİM

3 . 9 . 1964 Perşembe

Saat : 15.00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — İsparta Milletvekili Sadettin Bilgiç ve 124 arkadaşının, Kıbrıs hâdiselerinin son inkisaf-ları ve bu husustaki müzakerelerin mahiyeti ve Hükümetin yönettiği politika hakkında Meclis üyelerinin malûmattar kılınmasını temin için Millet Meclisinin toplantıya çağrılmasına dair önergesi (4/327)

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR, GENSORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞ- TIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TUZUK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

